

Varhany farního kostela sv. Máří Magdalény v Lužanech u Jičína

Když se řekne „Lužany“, většině hudebníků se vybaví Lužany u Přeštic, kam na zámek významného českého architekta, vlastence a mecenáše Josefa Hlávky zajížděl Antonín Dvořák, jehož slavná Mše D dur zvaná „Lužanská“ poprvé zazněla právě v kapli zdejšího Hlávkovy zámku. My se však nyní odebereme do jiných Lužan, ležících na rozhraní Českého ráje a hradecké roviny. Pojedeme – li z Jičína směrem na Novou Paku po silnici č. 16, asi po osmi kilometrech projedeme kruhový objezd, z něhož vybíhá silnice č. 35 směrem na Hradec Králové. Asi po dvou dalších kilometrech u hospůdky „Na Špici“ (kterou vřele doporučuji kulinářům mimo jiné i proto, že zde vaří právě nefalšované krkonošské kyselo) odbočíme doprava směrem na Lázně Bělohrad. Hned první obec, kterou tato silnice 2. třídy protne, se jmenuje Lužany. Ale pozor, musíme skutečně zpomalit na předepsanou padesátku, abychom tuto obec vůbec zaregistrovali! Je to typická vesnice představující „nekonečně dlouhou ulici“, kterou protne příčně, takže to vypadá jako „jeden dům – křižovatka – další dům – konec obce“. Kdybychom ale na zmíněné křižovatce odbočili doprava, pojedeme několik nekonečných kilometrů a stále budeme v Lužanech, které se táhnou až k hradecké silnici č. 35. Po necelých dvou kilometrech této „nekonečné ulice“ spatříme po pravé ruce barokní sousoší stojící před barokním farním kostelem sv. Máří Magdalény. Značně rozložitá nepřilíživě vysoká stavba s nápadnou věží v současné době prochází nákladnou renovací a rýsuje se i jistá šance, že pozornosti se dočkají i zdejší zajímavé varhany. Kostel totiž ve 2. polovině 20. století značně zchátral a svůj podíl na tomto stavu měla jistě i skutečnost, že prakticky po celé 20. století byl spravován excurrando – střídavě z Jičína, Lázní Bělohradu a nyní dokonce ze značně vzdálené Železnice.

Na kůru kostela sv. Máří Magdalény v Lužanech postavil na sklonku 60. let 19. století krásné dvoumanuálové varhany významný pražský varhanář Karel Vocelka. Vladimír Němec je dokonce zmiňuje ve své knize „Pražské varhany“ jako příklad reprezentativního Vocelkova díla a jako letopočet jejich stavby uvádí 1875. Tento údaj však opravuje Václav Uhlíř ve své knize „Varhany královéhradecké diecéze“ na rok 1870 a organolog Štěpán Svoboda uvádí na webových stránkách „Varhany a varhanáři v České republice“ rok 1869. Osobně se domnívám, že na dokonalé přesnosti tohoto údaje příliš nezáleží, protože jde o nástroj velmi pěkný a zajímavý.

Kostel sv. Máří Magdalény v Lužanech u Jičína je pro varhanáře stavbou velmi nešťastnou, protože jeho věž téměř lícuje s průčelím, což znamená, že nosné zdivo a sloupy věže zásadním způsobem omezují prostor kůru. Pro stavbu varhan zde vznikl jakýsi tunel, do něhož bylo třeba celý nástroj vměstnat. Karel Vocelka to vyřešil velmi elegantně – oba manuály usadil na jedinou vzdušnici se šachovnicovým řešením (střídavě vždy jedna kancela pro první, druhá kancela pro druhý manuál), hrací stůl umístil z boku (pro Vocelku velmi typické řešení), pedál stojí při zadní stěně skříně a kompletní měchová soustava je v podstavci, což právě umožňuje hrací stůl umístěný na straně, díky čemuž je rozvod mechaniky velmi přehledný a jednoduchý. Poměrně veliké varhany tak zaberou skutečně nemnoho místa. Varhaník má navíc dokonalý přehled o veškerém dění nejen u oltáře, ale i na kůru.

Pro Karla Vocelku je typické skvělé řemeslo. Píšťaly jsou nařezány téměř přesně „na délku“, takže korekce prováděné ladícím rohem mohou být skutečně minimální, zásuvky těsní i bez „jezdců“, což u tak velké dvoumanuálové vzdušnice lze považovat téměř za neuvěřitelné. U lužanských varhan se dochovaly původní prospektové píšťaly, takže můžeme ocenit i výtvarný prvek pro Vocelkovy varhany tak typický – největší prostřední píšťala v prospektovém poli má nejkratší nohu a velmi vysoko vyklenuté oválné labium, zatímco u menších píšťal se směrem ke krajům nohy prodlužují a labia jsou špičatá. Vzhledem k době vzniku tohoto nástroje překvapí poměrně filigránsky provedená řezbářská výzdoba a skřín

korunuje velmi pěkně řezbářsky vypracovaná lyra. Mechanika nástroje je vzhledem k jednoduchosti velmi pohodlná a „do ruky“ příjemná.

Zásadní nevýhodou prakticky všech Vocolkových varhan je však dřevo, které použil k výrobě dřevěných píšťal. Nejsem dendrolog, ale podle toho, že dřevo je velmi měkké a světlé, soudím, že by mohlo jít o lípu nebo cosi podobného... V každém případě jde o dřevo nejspíš velmi sladké a lahodné, protože místním červotočům tyto píšťaly zjevně mimořádně chutnají. Dřevěné píšťaly jsou napadeny tak, že se už sotva ozývají. Přitom je zajímavé, že skříň a vzdušnice jsou relativně zdravé. Uvidíme, zda se najde restaurátor, kterému se podaří dřevěné píšťaly varhan farního kostela sv. Máří Magdalény v Lužanech u Jičína zachránit. Ještě před několika lety se situace těchto varhan zdála být beznadějnou. Kostel není příliš navštěvován, ale díky pozornosti a aktivitám především díky nedalekému tábořišti s koupalištěm v letní sezóně, kdy se z této vesnice, byť na krátký čas, stane živé město, se možná začíná blýskat na lepší časy.

Dispozice Vocolkových varhan v Lužanech:

Hlavní stroj (1. manuál): Principal 8', Bourdunflöte 8', Octava 4', Gedacktfloete 4', Quinta 2 2/3', Superoctava 2', Mixtura 3x

Malý stroj (2. manuál): Doppelfloete 8' (dvoulabiová), Gamba 8', Salicional 8' Fugara 4'

Pedál: Subbass 16', Octavbass 8', Violoncellbass 8'

V souvislosti s obcí Lužany u Jičína nelze pominout 3 kilometry vzdálenou Choteč ležící na té samé silnici do Lázní Bělohradu, která je rodištěm českého skladatele a varhaníka Jana Křtitele Kuchaře. Vjedeme-li do Chotče od Lužan, mineme nepřehlédnutelný dřevozpracující podnik po naší pravé ruce a na poněkud méně přehledné křižovatce odbočíme doprava směrem na Mlázovice. Ještě než dojedeme ke zdejšímu klasicistně přestavěnému kostelu, upírejme oči na frontu domů po pravé ruce (ale nezapomeňme přitom řídit). Spatříme patrový břizolitem omítnutý dům, do jehož fasády je vsazena dosti veliká pamětní deska se sdělením, že právě v tomto místě stával rodný dům českého skladatele Jana Křtitele Kuchaře (byla to roubenka, která ve 20. století ustoupila této novostavbě). Na kůru farního kostela sv. Mikuláše v Chotči se dnes nacházejí jednomanuálové varhany s osmi rejstříky postavené v roce 1824 místním varhanářem Josefem Kučerou z Milíčevsi (Václav Uhlíř: Varhany královéhradecké diecéze). Kvality tohoto nástroje jsou však, ohleduplně řečeno, problematické – mnohem více jde o zajímavý dokument venkovského poněkud „rustikálního“ varhanářství místního formátu, než o mistrovské dílo 1. poloviny 19. století... Jan Křtitel Kuchař zcela jistě pamatoval nástroj dřívější, protože se v Chotči narodil v roce 1751 a v době stavby Kučerova nástroje pobýval v Praze, kde o 5 let později zemřel.

Radek Rejšek